

„Soča“

izhaja vsak petek o polnoči in velja s prilogo „Gospodarski List“ vred po pošti prejemana ali v Gorici na dom pošiljana:

vse leto	gld. 4-40.
pol leta	2-20.
četrti leta	1-10.

Za tuje dežele toliko več, kolikor je večja poština.

Delavci in drugi manj premožni novim naročnikom naročnino znižamo, ako se oglase pri upravnistvu.

„Primorski“ izhaja vsakih 14 dni vsak drugi torek in velja za celo leto 80 kr.

„Gospodarski List“ izhaja in se prilaga vsak mesec v obsegu 16 strani. Kadar je v petek praznik, izide lista že v četrtek.

SOČA

(Izdaja za Gorico)

Oznanila

in „POSILNICE“ plačujejo se za petstopenjsko peti-vrstno:

8 kr., če se tiskajo 1 krat,
7 „ „ „ 2 „
6 „ „ „ 3 „

Večkrat — po pogodbi. — Za večje črke po prostoru.

Posamične številke dobivajo se v tobakarnah v Nunski ulici in v Šolski ulici, v Trstu pri Lavrenčiču nasproti velike vojašnice in pri Pipanu v ulici Ponte della Fabra po 8 kr.

Dopisi pošiljajo naj se uredništva, naročnina in reklamacije pa upravnistvu „Soča“. — Neplačanih pisem uredništvo ne sprejema. — Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in upravnistvo je v Gosposki ulici 9.

Izdajatelj in odgovorni urednik Andrej Gabršček.

— „Bog in narod!“ —

Tiska „Goriška Tiskarna A. Gabršček“ (odgovoren Josip Krmpotič).

Govor

državnega poslanca dr. Gregorčiča pri splošni razpravi o državnem proračunu dne 9. decembra.

(Po stenografskem zapisniku.)

Visoka zbornica! Ni mi namen govoriti na dolgo o državnem proračunu, marveč hotem porabiti to priliko, da nekoliko osvetlim vladno politiko na Primorskem, imenoma na Goriškem.

Pokročena grofija Goriška in Gradiska ima po zadnjem štetju iz leta 1890, blizu 220.000 prebivalcev, med njimi 145.000 Slovencev, 73.000 Italijanov in 2.000 Nemcev. Deli se v štiri okrajna glavarstva, katerim se pritevka kot peti politični okraj mesto goriško, ki ima poseben mestni statut. Okrajno glavarstvo Sežana, okolica goriška in Tolmin se raztezajo od jadranskega morja do Predela, od kranjske meje do državne meje ob italijanskem kraljestvu ter imajo izključno slovensko prebivalstvo, izvenjsi vas Ločnik na jugozapadu od Gorice, ki stoji poleg 300 Slovencev 1700 Furlanov.

Okrajno glavarstvo gradisceško obsega sodnijske okraje Cervinjan, Trže (Montalcene), Gradisce in Kormin ter ima izključno italijansko prebivalstvo 62.000 duš, izvenjsi občine Devin, Dobrodel, Biljana, Medana, Kozbana in Dolnje, ki imajo 5.400 Slovencev, a le okoli 1.000 Italijanov ali Furlanov. Furlansko ljudstvo prebiva zadržena ter med njegov svet na jugu ob jadransko morje, na vzhodu ob južno železnico od Trža do Zagorja in ob Soči od Zagorja do Ločnika, na severu ob južno železnico, na zahodu ob italijansko kraljestvo. Isto tako biva tudi slovensko ljudstvo zadržena v ostalih velikem delu dežele, ki je nekaj raven in nekaj hribovit.

Deželno glavno mesto stoji na slovenskih tleh, na levem bregu Soče, proti severu od južne železnice ter ima mešano slovensko-italijansko prebivalstvo. V zemljepisnem in gospodarskem oziru je Gorica središče slovenskega dela dežele, v narodnem oziru prevladuje italijansko lice, dasi prihaja narasčaj skoro izključno iz slovenskih krajev v bližnji in daljni okolici. Gorica je ob enem središče okrajnega glavarstva za okolico goriško z 62.000 slovenskimi prebivalci, okrajnega sodišča, deželne avtonomne oblasti in raznih zavodov.

Dežela goriška je po svoji obliki, podnebnju, pridelkih in prebivalcih jako raznovrstna. Temu se ne da pomagati, ker to stoji na naravnih zakonih. Ali goriška dežela kaže veliko raznovrstnost tudi glede na način, kako se vlada, in to bi ne smelo biti, ker za vse avstrijske narode in dežele veljajo isti zakoni, ki bi se morali enakomerno

izvrševati vsaj v eni deželi, posebno ako je tako majhna, kakor goriška. Ali to se ne zgodi.

Za italijansko prebivalstvo uraduje se v vseh uradih v italijanskem jeziku, in nikoli se ne prigodi, da bi se poslali v urade, ki imajo posla z Italijani, uradniki, ki ne bi umeli italijanskega jezika. Glede na Slovence vlada nima teh ozirav: njim se pošiljajo taki uradniki, ki niso zmožni slovenskega jezika, ki nimajo ni veselja ni volje, da bi se ga učili, ki se k temu ne silijo, ki vsled tega uradujejo in morajo uradovati za Slovence v italijanskem, v najboljšem slučaju v nemškem jeziku.

V okrajnem glavarstvu gradisceškem uraduje za Slovence v vseh uradih v italijanskem, izjemoma v nemškem jeziku. Mestni magistrat goriški uraduje za Slovence in Italijane izključno v italijanskem jeziku. Okrajno glavarstvo v Gorici rešuje slovenske vloge slovenskih strank skoro izključno v nemškem, italijanske vloge pa v italijanskem jeziku. Okrajne sodnije v slovenskem delu dežele uradujejo večinoma v nemškem, izjemoma tudi v italijanskem jeziku; le nekateri sodišča se poslužujejo slovenskega jezika.

V Gorici se poslužujeta okrajno in okrajno sodišče, kakor tudi državno pravdnistvo skoro izključno italijanskega jezika, katerega se tako krepko oklepajo, kakor da bi bil od tega odvisen obstoj teh uradov, dasi nikakor ne pomanjkuje sodnijskim uradom uradnikov, ki so popolnoma zmožni slovenskega jezika.

Vsi, ki temu, da državni temeljni zakon zagotavlja ravnopravnost vsem deželnim jezikom, čutijo goriški Slovenci le malo o tem. Zato nujno priporočam slavni vladi, naj obrne svojo pozornost na to zadevo ter naj ukaze političnim, finančnim in sodnim uradom v Primorju, naj izkazujejo tudi zakonom glede na jezikovno ravnopravnost čast s tem, da jih točno izpolnjujejo.

Različno postopanje vlade nasproti slovenskemu in italijanskemu prebivalstvu kaže se tudi o drugih prilikah. Pred nekaterimi leti je imelo italijansko šolsko društvo svoj občni zbor v Gorici. Pri tej priliki so se tuji gosti svečano sprejeli in priredile so se javne zabave, ne da bi policija posegla vmes.

Letos je slovensko delavsko društvo iz Trsta slo n božjo pot na Sv. Goro pri Gorici, in tu ni smelo iti društvo skozi mesto, marveč je moralo iti po dolgem ovinku okoli mesta, da je prišlo na nasprotni strani na državno cesto. Po isti poti okoli gradu so morali iti romarji zvečer, da so prišli do železniške postaje. To postopanje politične oblasti v Gorici je močno razdražilo romarje,

pa tudi Slovence sploh v mestu in na deželi. Ali zdi se, da domače oblastnike više cenijo to, da zadovoljijo par italijanskih, rekel bi, vročih glav, kakor da zadovoljijo mnogostevilno slovensko prebivalstvo.

Enako se postopa s Slovenci v gornjem oziru. V okrajni gradisceškem, torej v furlanskem ozemlju, izdelavljajo se vsakovrstna javna dela: vede uravnujejo, mostove postavljajo, pristanišča napravljajo, branove zoper vodovje in morske valove zidajo, obrtne strokovne šole ustanavljajo in vzdržujejo, tramvaj na par podpirajo, drago kanalizacijo omogočujejo itd. V slovenskih okrajih se vsega tega nič ne godi ali tako malo, da se niti ne da primerjati z deli v Furlaniji. Hudourniki Lokavšek in Grajšek se ne moreta zagraditi, ker dežela ni še dovolila svojega prispevka v znesku 500 gld.; zato se izpostavlja državna cesta nevarnosti, da jo voda zasuje in poplavi, Cesta v Brani in v Zapotoku se ne more graditi, ker ni še rabljivih načrtov. Življenju nevarna državna cesta med Kobaridom in Srpenco se ne more prelaziti, ker načrti niso še gotovi. Ob Soči, Idrijci in Bači napreduje delo silno počasi. Obrtna strokovna šola za obdelovanje lesa ali kamnja se ne ustanovi, ker ustanovitve nahuja težave. Na kratko rečeno, Slovencu se ne pomaga, tako da človek mora priti na misel, da država in državna blagajna so samo za Lahe.

Državni proračun za leto 1896, kaže pač lep napredek z ozirom na grajenje cest v korist slovenskim okrajem. To hvaležno priznavam ter prosim, naj visoka vlada na tak način nadaljuje še mnogo let. Italijani so hrepeli po železniški zvezi z Italijo ter so jo deloma že dosegli, deloma se bližajo temu cilju. Slovenci, kakor tudi glavno mesto goriško, hrepenijo po železniški zvezi s Kranjsko in Korosko po Vipavski in Soški dolini. Naj bi se tudi tem kmalu izpolnila njih želja.

Drugo polje, na katero se ravna različno z goriškimi Italijani in Slovenci, je ono političnih pravic in njih izvrševanja.

Ko so se razpisale preteklo poletje nove volitve za deželni zbor goriški, ni se vmešala primorska vlada, kolikor meni znano, v italijanske volitve prav nič, marveč je pustila volilem popolno svobodo. A slovenskim volilem ni zaupala, kakor se zdi, da bi bili politično dovolj zreli, voliti si sposobne poslance v deželni zbor, ker smatrala si je kot svoje dolžnost, postaviti svoje kandidate za polovico onih mandatov, katere oddajajo Slovenci, ter zastaviti vso svojo moč v to, da zmagajo. Glede na dva mandata je prodrla s svojima kandidatom, mej tem ko je propala s tremi kandidati v slovenskem velikem posestvu. Vsi okrajni glavarji, tudi oni v Gra-

diski, delovali so pri tej priliki za vladine kandidate, posebno se je odlikoval mej njimi oni iz Sežane, kot najmlajše in najboljše posučen o nameralah namestništva v Primorju, s svojo odločnostjo in bistroumnim razlaganjem državljskih pravic. Nekateri od očitvecev navedeni podatki naj to bliže osvetlijo.

V občini Brestovica in Povir izjavil je vladni komisar zbranim prvotnim volilem, da ne smejo voliti ondanšnjih učiteljev, katera so bili odmenili za volilna moža, ker opravljata razun učiteljske službe tudi začasno službo občinskih tajnikov, ki nimajo pasivne volilne pravice. Vsled te krive izjave vladnega komisarja se v resnici nista volila ona učitelja kot volilna moža. Škrbinski župan je pa že mnogo let občinski tajnik v mnogih občinah, a vkljub temu vladni komisar ni našel povoda, da bi bil tudi gledel na njegovo osebo oddal tako izjavo, temveč je dopustil, da je bil voljen v svoji občini, v kateri tajnikuje, kot volilni mož.

Primorska vlada je imela priliko že pred več leti, ko je slo za službo začasnega občinskega tajnika v Ribembergu, razsoditi, da če kdo po strani in začasno opravlja posel občinskega tajnika, ne spada radi tega v vrsto občinskih služabnikov ali plačencev v tem smislu, da bi radi tega zgubil pasivno volilno pravico v občinski ali deželni zastop. Ali mladi okrajni komisarji in glavarji menijo, da take razsodbe jih ne vežejo. Opomniti je pri tem, da od volilne pravice izključena učitelja pripadajo ljudski stranki, mej tem ko župan škrbinski je bil gibčen agitator vladne stranke.

Pri prvotni volitvi v občini Komeu dal se je vladni komisar po volilni komisiji pregovoriti, da je izbrisal iz volilnega imenika štiri občinarje, kateri niso se pripadali občini pri zadnjih volitvah v občinsko staršinstvo, radi česar se niso čitla njihova imena pri volitvi. Nikdo teh občinarjev ni bil prišel k volitvi in nikdo ni ugovarjal ali utok napravil proti temu, da so bili izbrisani. Kandidati ljudske stranke so zmagali z večino 19 glasov proti onim vladne stranke.

Da so se izbrisala ona štiri imena, to ni bilo za prvotno volitev in njen izid nikakega pomena. Vkljub temu je zadostovala ta nepravilnost, da je okrajnega glavarja nagnila, da je razveljavil ono volitev ter razpisal novo ob času, ko so bile že vse prvotne volitve v okrajni izvršene in ko se je natanko poznalo razmerje volilnih mož jedne in druge stranke. Pri tej drugi prvotni volitvi so se zopet sprejeli v volilni imenik oni štirje občinarji, ki so se bili prej izbrisali.

Drug občinar, pristasa ljudske stranke, učitelj, ki si je se le po zadnjih občinskih volitvah pridobil domovno pravico v Komnu, se pa ni sprejel v volilni imenik.

premaga srečno svoje sovražnike ter ujame v drugimi vred tudi škofa samega. Ukaže ga v kelo zapreti. To pa izve papež ter naprosi kralja, naj vendar škofa, ki je pravi sin apostolskega sedeža, iz ječe reši. Kaj naredi kralj? Ukaže pobrati škofovo vojaško orožje, kakor tudi železje v kojem je bil ulovljen, pošlje vse to papežu ter mu še zraven napiše listič s temi besedami: „Poglejte, sveti oče, ali je morda to orožje, ali je morda ta obleka vašega duhovnega sina?“ Ko papež te besede prečita ter orožje in železne vojaške oklepe pogleda, se nasmehe in vsklika: „Zares, to ni obleka niti brata, niti sina našega, marveč sina Martovega.“

30.

Plačilo za nezmisel.

V mestu Bolonji na Italijanskem so imeli trije meščani kuhanega kapuna na mizi. Eden ga na kose razreže in de: „Niti sv. Peter bi ga ne zložil več skupaj.“ Drugi pravi: „Tudi vsi apostoljini bi ga ne mogli več celega storiti.“ Tretji pa se dostavi hudomušno: „Menim, da sam Kristus bi ga več ne zložil skupaj, kakor je bil poprej. Še ne konča teh besed, kar se kapun čudodelno sceli sam od sebe, in živ, kakor je bil na dvorišču, strbunk! v juho poskoči ter z njo meščane počeno oskropi, da so dobili za

Način, po katerem se je vršila druga volitev v Komnu, dokazuje, da gospodu okrajnemu glavarju ni bilo samo do tega, da se izpolnuje volilni red, marveč tudi do tega, morda celo v prvi vrsti, da se spremeni uspeh ali izid volitve.

Mej tem, ko se je udeležilo prve volitve le 39 volilcev, udeležilo se jih je drugo volitve 98, in zmagala je vladna stranka z večino 1 in 2 glasov. Gospod okrajni glavar si je dal osebno truda, da je spravil na volilce nekatere volilce, ki prvič niso bili prišli. Od strani vlade in ljudske stranke agitiralo se je s tako silo, da je sledila tej volitvi razburjenost in sovraštvo mej občinarji, ki trpi se dandanes.

Splošno se je tudi opazilo, da kateri uradnik, ki se ni udeležil prve volitve, se je udeležil druge ter da je glasoval proti svojem javno znanemu prepričanju. Dvomljivo je, ali je dopuščeno, nagniti uradnika, da se volitve udeleži ter da tako glasuje, da mej ljudstvom, mej katerim služi, po sili zgubi spoštovanje.

K volitvi so se pustili možje, ki se ne nahajajo v volilnih imenikih za zadnjo volitvo v občinski zastop, samo za to, da imajo z umrlimi očeti, blivšimi volilci, ista imena in priimki, če tudi ni se prepisano v davčnih knjigah očetovo ime na sinovo ime. Po spricvanju oči ideev veljalo je to pravilo samo za pristase vladne stranke, in mož, ki je pripadal ljudski stranki, se vkljub navedenim znakom baje ni pustil k volitvi. Ni moglo biti torej vse v najlepšem redu.

Nekaj dni pred volitvijo dveh deželnih poslancev v Sežani, sporocil je gospod okrajni glavar štirim volilnim možem, ki pripadajo učiteljskemu stanu, katerih jeden je okrajni šolski nadzornik, kateri so bili soglasno voljeni v dotičnih občinah kot volilni možje, naj se ne udeležijo deželnozbornih volitev, ker drugači bi morali biti sami odgovorni za slabe posledice, ki bi bile neizogibne. Dva izmed teh sta se dala oplašiti; dva sta prišla k volitvi. Ta dva sta bila na dan volitve se posebe povabila k okrajnemu glavarju. Jeden je slusal ter rekel, da občinarji ga bodo kamnjali, ko se vrne domov, ako ne bo glasoval tako; kakor je občini obečal; drugi, brat jednega izmed kandidatov ljudske stranke, je menil, da okrajni glavar mu prav tako lahko pové po volitvi, kar ima reči, ter ni slusal vabila.

Posamični župani so se počuevali tisto dni pred volitvijo pri okrajnem glavarstvu, kako imajo voliti oni in volilni možje njih občin. Na dan volitve imel je okrajni glavar nagovor do zbranih volilnih mož, v katerem jim je razložil, da jeden izmed kandidatov ljudske stranke nima pasivne volilne pravice, dasi je bil upisan v volilni imenik, ki je

njih modrost vse polno znamenj po obrazu in obleki.

Škoda, da se kaj takega ne pripeti tudi v naših časih, kajti baš pri nizi se še vedno največ neumnega in pregrešnega izusti.

31.

Narobe žena.

Neka žena vse napačno dela, kar jej mož zapové. Prišedši neki dan mož ves moker domu, velj jej, naj brž ogenj zaneti, da se malo posuši. Ali menite, da ga je ubogala, kaj? Kaj se! Nalašč zgrabi skuf ter zalirja naglo k potoku po vodo. Prigodi se pa, da se prišedša tjakuje, spotakne ob kamen ter po glavi v vodo strbunka. Ker je bil hudournik po plohi silno narasel, jo voda naprej nese. Ljudje to vidi, zaženo glasno vpilje, ki se je daleč okrog razlegalo. Mož, dasi do niti zmočen, steče tudi gledat, kaj krič pomenja. Ko zasliši, da je voda njegovo ženo izpodnesla ter da jo valovi naglo navzlot vlečejo, se spusti pri ti priči v beg proti izviru. Ljudje pa kriče za njim na vse gło: „Norec, saj jo voda dol nese!“ On pa odgovarja samozavestno: „Moja žena je vajena vse napak storiti, torej menim, da tudi zdaj navzgor plava.“

Podlistek.

Pol za smeh, pol za res.

(Iz spisov o. Ivana iz Sv. Križa).

(Priredil I. B.)

(Konec.)

26.

Kako se je Ciceronovemu sinu godilo.

Cicero je bil sloveč latinski pisatelj in govornik. Zato pa je želel, da tudi njegov sin postane njegov enak. In res, nepremahoma ga vezba in uri v lepem in gladkem govorjenju. Enkrat pa je namenil, da bo njegov sin govoril pred rimsko gospodo. Toda sin se zelo obotavlja, izgovarja se, rekoč: „Ko pred gospodo stopim, se gotovo zmešam, da ne bom mogel ni besedice ziniti.“ Pa oče mu ne da veljati. Polje ga v bližnji kapuznik, vace mu: „Misi si, da so te le kapuzne glave rimske gospode ter srečno govori, kar si se na pamet učil.“ Sin uboga, prav lepo svoj govor izvrši.

Drugi dan pelje Cicero sina pred zbrano gospodo. O določenem času nastopi sinček, pričeni pogumno svoj govor. Pa jedva izreče štiri besede, kar občiti, ne vedé ni naprej ni nazaj. Oče ga ježno pogleda in reče: „Zakaj ne govoriš tako, kakor si govoril v kapuznem

vrhu?“ Sin pa odvrne: „Oče, kapuzove glave se niso tako majale, kakor te le gospojke.“

27.

Moč ljubezni.

Bilo je po zimi. Neki častnik gre po mestnem trgu. Kar prileti nenadoma kopa snež ter ga prav živo v glavo zadene. Častnik se razsrdi, zgrabi za meč in obrnivši se k ljudem, zaroči: „Ko bi vedel, kdo je meni to storil, kar roke bi mu odsekal.“ Takrat stopi njega ljuba, ki se je bila za druge ljudi skrila, naprej, in kažoča mu roko, reče smaje se: „Prav ta moja te je zadela.“ Ko častnik to vidi in sliši, dene naglo meč v nožnico ter ljubi roko kušne. Tako je bilo vojaške jeze konec.

Takih junaških Samsonov, kakor je bil ta-le častnik, se dobi še vedno na svetu. Dvobojujejo se srdito za vsako malenkost, a nasprotno se njamejo kakor muhe v sladkem vinu — v pisanem križu svojih Dalil.

28.

Romica.

Pisatelj Zonora piše, da se je bil cesar Honorij — takrat bivajoč v Carigradu — prav po otročje zaljubil v jedno kokoš. Ure in ure se je z njo igral in kraljočasil. Dal pa je svoji ljubljenci ime po mestu Rimu ter jo nazival Roma ali Romica.

29.

Kralj in papež.

Knez Belvacenski napové Henrik, kralju angleškemu, vojsko. Vname se hud boj. Knezu gre na roko celo duhovstvo ter se udeleži oboroženo s škofom vred borbe, kar ni bilo v onih časih baš nenavadno. Toda Henrik

